

Aloshkina K., stud.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

Folklore theory electronic manual: the problematics of creation

the article represents the results of the first stage of creation the Folklore theory electronic manual through the theoretical conclusions and trial fragment of the future manual.

Key words: *Folklore theory electronic manual, electronic training resources, Learning Management System Moodle, ontology.*

УДК 821.161.2-311.6

Арюшенко З.В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

**БУТТЯ І КОНЦЕПТ СВІТОРОЗУМІННЯ
В ІСТОРИЧНИХ ТВОРАХ ІВАНА БІЛИКА**

У статті висвітлюється поняття буття та концепт світорозуміння з погляду на авторське тлумачення історичних подій Іваном Біликом, осмислюється питання духовного розвитку історичних особистостей в минулому та його взаємодії із сучасним станом філософсько-літературного життя.

Ключові слова: *історизм, авторська інтерпретація, буття, світорозуміння, Іван Білик, історія.*

Література відображає та зберігає знання й культуру народу в певний період історичного розвитку, вона є різновидом мистецтва, власне, мистецтвом слова, що відображає дійсність у художніх образах, створює нову художню реальність. У нашій культурі філософська рефлексія, критична осмисленість та літературні традиції не мають чітких меж. Література самоідентифікує себе, свої цілі та завдання через різні форми мімезису. Фактично література займається перевіркою реальності. Багаторазові спроби людини пошуків сенсу буття в різні історичні епохи не дали конкретної відповіді на питання, у чому саме полягає його сенс. Тому А. Камю стверджує, що абсурд людського існування має бути прийнятий без пояснень. Але таке прийняття Абсурдності світу не означає скорення, навпаки воно змушує людину вдаватись до Бунту [Камю 1998, 177]. Тому необхідним є звернення до філософії, яка є особливою сферою духовної діяльності людини, спрямованою на усвідомлення проблем людського буття, найзагальніших духовних потреб конкрет-

ного народу чи нації. У процесі історичного розвитку філософії сформувався ряд проблем. Це насамперед проблема буття – висловлення про певні речі, явища, систему відношення, процеси, які наявні у світі. Буття – це становлення, і воно зумовлює «гармонію буття» як єдність у розмаїтті. Творчість Г. Сковороди пройнята роздумами щодо шляхів і способів досягнення злагоди між людиною та світом, осягнення людиною власної природи, або, як зазначив Г.-Г. Гадамер, «внутрішній рух буття та людини», який увінчується тим, що сучасна філософія іменує «розумінням» [Гадамер 1991, 213]. Для характеристики світогляду використовуються поняття «загальна картина світу», «світовідчуття», «світосприйняття», «світоуявлення», «світорозуміння» тощо.

Для філософії літератури в аспекті огляду історичних поглядів митця найбільш важливим є концепт світорозуміння. Філософія літератури дає нам можливість по-новому поглянути на досягнення письменників, осягнути картину їх духовного світу. Особливістю філософії літератури є можливість на основі мовних особливостей текстів дослідити філософські погляди автора і виявити його життєві пріоритети.

Творчість І. Білика частково досліджувалася в дисертаціях Р. Іванченко («Співвідношення історичної та художньої правди в сучасній українській белетристиці (Ю. Мушкетик, І. Білик)»); М. Лаврусенко («Дохристиянське минуле в українській літературі ХХ століття: проблеми кореляції наукового і художнього пізнання», «Романи Івана Білика «Меч Арея», «Похорон богів» – художні кореляти історичної свідомості») та ін. Але у даних дослідженнях лише частково проаналізовано романи автора.

Актуальність роботи визначається необхідністю висвітлення авторського концепту світорозуміння у процесі роботи над літературними текстами, аналіз погляду митця на історичні події для виявлення певних рис цього світогляду із врахуванням потреби системного осмислення питань історичного розвитку у його взаємодії із сучасним станом філософсько-літературного життя. Історична проза Івана Білика постає складним культурним, літературним, філософським явищем. Світорозуміння письменника формує специфічне світоглядне тло його романів, впливає на особливості поетики, стилю, образної системи. Метою є аналіз елементів світорозуміння письменника у його історичних романах («Меч Арея», скіфська трилогія), у співвіднесенні духовності минувшини із сучасними поглядами на світ і людину.

І. Білик велику увагу приділяв дослідженню історичного минулого українського народу, студіював дані про появу української народності, формував свою власну теорію виникнення і розвитку світоглядної думки давніх слов'ян та прилеглих народностей.

Світоглядно-філософські начала українського народу сягають дохристиянської доби та характеризуються різноманіттям, бо територія Київської Русі не була етнічно та відповідно релігійно однорідною протягом тисячоліть, що є не винятком, а скоріше закономірністю для планетарного етногенезу (походження народів). Тривалий час на планеті відбувались так звані великі переселення народів, у процесі яких етнічні людності змінювались, переливались одна в одну. Проте за всіх міграційно-асимілятивних процесів зберігалась на певних територіях субстанційна основа, ядро, духовна основа певного сильнішого етносу, де знаходили притулок історична пам'ять, звичаї, вірування, етнографічні особливості – те, що називають етнокультурою (наслідок колективної творчості), в архетипах (первинних формах) і стереотипах (усталених формах) якої закодовані особливості світосприймання та світорозуміння конкретної нації. І. Білик доводить що «українці» з'явилися набагато раніше, ніж зазначено у багатьох авторитетних джерелах. З огляду на аргументованість суджень про неперервність, єдність етнотворення, спільність енергоінформаційної основи суспільного розвитку людності на теренах сучасної України протягом багатьох тисячоліть цілком переконливими є твердження дослідників (В. Хвойки, М. Брайчевського, Г. Василенка, Б. Рибаківа та ін.), які вказують на автохтонність українців. На рубежі ХХ–ХХІ ст. активно утверджується думка про участь в етногенезі українського народу етносів, які тривалий час проживали на спадкоємних українських землях. Принаймні їх можна розглядати ймовірними фігурантами етнічного синтезу українського народу. Аргументами на користь цієї точки зору є елементи культур тих народів у національній культурі українців. Так від скіфів бере початок українська традиція вшановувати гостей хлібом-сіллю, вишивати одяг на плечах, руках і грудях, побратимство тощо.

Філософські надбання дохристиянських часів тісно пов'язані з основоположниками європейської філософії – еллінами, які, починаючи із VII ст. до н. е., упродовж одного-двох століть не лише заснували на Чорномор'ї десятки міст-держав (Синоп, Трапезунд, Ольвія, Аполонія, Пантикапей, Халкедон, Гераклея, Херсонес), та створили у різних куточках краю торговельні факторії (контори, філії), а й поширювали свою релігію та свою культуру. Еллінські духовні джерела легко змішувалися з місцевими, не порушуючи гармонії в духовності місцевої людності. Дотепер збереглися сліди еллінів у мові, обрядах, а також у філософії. Це яскраво засвідчує творчість знаменитого мудреця Анахарсиса Скіфського (638–559 р. до н. е.), чії філософські надбання належать до культурної спадщини українства, знаного не лише у Скіфії, а й в еллінській духовній культурі. Елліни навіть вважали його одним із легендарних «семи мудреців» (поряд із Солоном, Фалесом, Біантом).

Глибину його філософствування засвідчує чи не єдиний цілісний фрагмент логічних міркувань.

Могутнім підґрунтям духовної культури українського народу, золотим віком гармонії у світосприйманні наших пращурів була язичницька минувшина, яку яскраво репрезентує геніальна пам'ятка – загадкова «Велесова книга» – літературний твір VIII–IX ст., що дійшов до нашого часу в копії XVI–XVII ст. Створена на матеріалі V–X ст., «Велесова книга» є живим свідченням язичницьких уявлень праукраїнців, втілених у багатоманітних формах фольклору, системним виявом їх світосприймання і світорозуміння, прологом фіксованої історіософії українського народу. Визначальними реаліями тогочасного мислення були природа, закони Всесвіту і звичаєве право (Ява, Нава і Права). Книга засвідчує велич духу русичів, їх вірність до переконань предків. Світосприймання русичів трагедійно-оптимістичне, сповнене волелюбності, гуманізму і гідності. Тексти Книги свідчать, що світоспоглядання праукраїнців було міфічно-практичним, але в ньому вже простежуються нові для міфу тенденції, з'являються знання про світ, значущі для всіх. Світ у ній поступово набуває рис об'єктивності на противагу індивідуально суб'єктивним уявленням про нього. Виявляється потяг до світопізнання, вільного від будь-яких практичних інтересів, а з ним і тенденція деміфологізації світу, у процесі якої людина стає його незаангажованим спостерігачем.

Язичницьке минуле українців – багата і цілісна духовна культура, у якій відчутні особлива гармонія, велична єдність Неба, Води і Сонця, природи, людей і богів, язичницької віри, народної мудрості, етики совісті та людської гідності. Духовний потенціал багатого обрядово-ритуальної культури наших пращурів з її непереборною здатністю впливати на глибинні засади внутрішнього самобуття конкретної людини – сприятливий ґрунт для формування філософського світобачення, який і дав давньоукраїнській спільноті можливість прокласти свій шлях у тогочасному християнському світі. Це яскраво простежується в романах Івана Білика, зокрема «Меч Арея» демонструє, на прикладі життя головного героя Гатили всю картину тогочасного світорозуміння і світосприйняття. Богдан є виразником традиційних вірувань свого народу, усі фольклорні знахідки для Гатила є життєвою реальністю. Перед тим, як піти у похід, він завжди намагався дізнатись волю богів на те. Коли його язичницькі вірування у множинність богів почали зазнавати сумнівів, то думки про прийняття християнства посідали глибоко в його серці – він був уважним до проповідників, сприймав сказане і намагався звертатись до єдиного Бога. Звісно, при цьому Богдан хвилювався, що язичницькі боги (якщо вони існують – а конкретних переконань великий муж не мав) образяться. Не було достатньо знань для формування конкретного погляду на

світ, тому і світосприйняття гунів-українців було особливим. І Білик у своїх творах на історичну тематику спробував розкрити всю багатогранність поглядів давніх слов'ян та кочових племен, наблизивши читачів до бачення світу очима предків.

Отже, дійсність, осмислювана через призму художнього мислення автора, проявляється в художньому світі його творів, відбувається інтеграція філософсько-естетичних уявлень, авторського світогляду та образного відтворення навколишніх реалій. Художній світ являє собою цілісну концепцію дійсності, втілену в площину твору різними зображувально-виражальними засобами. Визначивши особливості творів Івана Білика, дослідивши комплексно його творчість, розуміємо оригінальність і самобутність автора в контексті історичної романістики ХХ століття.

Ціннісний характер світоглядного знання зумовлений поєднанням у ньому інтелектуально-розумового компоненту з чуттєво-емоційним. Це свідчить про наявність у його змісті постійних спонук до дій, що й надає його формі характеру життєвої програми, а самому світоглядному знанню – рис знання-переконання.

Таким чином, для суспільства завжди були і будуть актуальними проблеми, пов'язані з світоглядною орієнтацією людини, з осмисленням нею свого місця і ролі в суспільстві, а також з відповідальністю за власні вчинки, за правильний вибір форм та напрямків власної діяльності. У сучасних умовах світоглядні уявлення і переконання людей формуються у контексті переоцінки нашого історичного минулого, утвердження плюралізму, розмаїття думок, поглядів на різні аспекти суспільного життя. Щоб не блукати у лабіринтах нових суспільних процесів, правильно зорієнтуватись, збагнути смисл свого існування потрібна духовна вісь, якою є філософсько-світоглядна культура.

Проблема світорозуміння є актуальною. Зрозуміти світ намагались усі попередні покоління, але він так і залишився незрозумілим. Навіть наукові відкриття світового масштабу не допомогли відповісти на питання: в чому полягає сенс людського буття. Загалом філософські погляди І. Білика неоднозначні і своєрідні, але вони сформовані на його особистісних аспектах розуміння картини духовного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Білик І. Дикі білі коні : Історичний роман. / Іван Білик. – К. : Видавництво А.С.К., 2007. – 320 с.
2. Білик І. Меч Арея : Історичний роман. / Іван Білик. – К. : Видавництво А.С.К., 2007. – 420 с.
3. Гадамер Г.-Г. Философия литературы //Актуальность прекрасного / Ганс Георг Гадамер. – Москва : Искусство, 1991. – 367 с.

4. Камю А. Изнанка и лицо: Сочинения. / Альберт Камю.– Москва : Радуга, 1998. – 464 с.

5. Философский словарь. Под ред. Фролова И.Т. – М.: Республика, 2001. –719 с. (7-е издание, переработанное и дополненное).

Стаття надійшла до редакції 26.04.13.

Артюшенко З.В., асп.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

Бытие и концепт світорозуміння в історичних творах Івана Білика

В статье освещается понятие бытия и концепт мировосприятия с точки зрения авторского толкования исторических событий Иваном Биликом, осмысливаются вопросы духовного развития исторических личностей в прошлом и его взаимодействия с современным состоянием философско-литературной жизни.

Ключевые слова: *историзм, авторская интерпретация, бытие, миропонимание, Иван Билик, история.*

Artyushenko Z.V., postgraduate student,
Institute of Philology , Taras Shevchenko National University of Kyiv

The concept of life and world in Ivan Bilyk's historical novels

The article highlights the concept of life and world view in terms of author's interpretation of historical events Ivan Bilyk, the question of spiritual development of historical figures in the past and its interaction with the current state of philosophy and literary life is comprehended.

Key words: *historical, editorial interpretation, life, outlook, Ivan Bilyk, history.*